

**SKOLPORTENS PUBLIKATIONSSERIE FÖR
DOKUMENTERAT UTVECKLINGSARBETE**

**K SOM
I KUSAMA
OCH KÄRLEK
ETT PROJEKT
OM KONST I
FÖRSKOLAN**

FÖRFATTARE:
Joakim Pettersson

SKOLPORTEN

UTVECKLA SKOLAN

7/2020

SAMMANFATTNING

DEN HÄR ARTIKELN handlar om barns möten med konst. Närmare bestämt om barns möte med den japanska konstnären Yayoi Kusamas utställning på Moderna museet och den fördjupning vi gjorde hösten 2017 och våren 2018 utifrån hennes verk *All About the Human Love*. I artikeln berättar jag om vårt tillvägagångssätt och visar hur långa projekt med pedagogisk dokumentation som stöd skapar nödvändiga förutsättningar för att dokumentera barns individuella lärande. Att se konst är att se vad andra försöker berätta, och här kan vi se hur barn genom att tolka konst utvecklat sin förmåga till empati och förståelse av vad kärlek kan vara.

Joakim Pettersson arbetar som lärare på Condorens förskolor i Nacka.
E-post: joakim-pettersson@hotmail.com

Denna artikel har den 29 april 2020 accepterats för publicering i Skolportens artikelserie för dokumenterat utvecklingsarbete.

Fri kopieringsrätt i ickekommersiellt syfte för kompetensutveckling eller undervisning i skolan och förskolan under förutsättning att författarens namn och artikelns titel anges, samt källa: Skolportens artikelserie. I övrigt gäller copyright för författaren och Skolporten AB gemensamt.

Denna artikel är publicerad i Skolportens serie för dokumenterat utvecklingsarbete, "Utveckla skolan": www.skolporten.se/forskning/utveckling/

Aktuella Författaranvisningar & Skrivregler:
www.skolporten.se/forskning/skolutveckling/skolportens-utvecklingsartiklar/

Vill du också skriva en utvecklingsartikel? Mejla till redaktionen@skolporten.se

INNEHÅLL

INLEDNING	7
Bakgrund.....	7
Syfte.....	8
Frågeställningar.....	8
METOD	9
Målrelationellt arbete	9
Barnen som subjekt inom post-konstruktivistiskt arbete	9
Att lyssna och leda.....	9
Att observera och dokumentera.....	10
PROCESSEN	11
Museibesöket.....	11
Uppföljningen	11
Fördjupningen	11
Att introducera	12
Dialogiska samtal.....	12
Meningsskapande sammanhang	13
Kroppens språk.....	13
Det målrelationella lärandet.....	14
K som i kärlek	15
Vidgade perspektiv	16
RESULTAT OCH DISKUSSION	17
Dokumentationens roll	17
Dialog – ett meningsutbyte	18
Frågeställningarna.....	18
Utmaningar och framtida arbete.....	19
Epilog	19
REFERENSLISTA	21
APPENDIX	23

INLEDNING

DEN HÄR ARTIKELN handlar om barns möten med konst. Mer specifikt om några förskolebarns möte med utställningen *I Oändligheten* på Moderna museet i Stockholm (2016). Ett besök som blev starten till ett två år långt projekt, med en mängd olika fördjupningar där förskolebarn arbetat med att tolka en av vår samtids största konstnärer och hennes konst – den japanska konstnären Yayoi Kusama. I texten följs en grupp med förskolebarn och deras arbete med att studera verken och detaljerna i Kusamas konst. Former som prickar, cirklar och klot fångade tidigt barnens uppmärksamhet, men också mer abstrakta figurer och former.

Efter att ha arbetat med geometriska former i tavlan *All about the human love* (se bilaga 1) föreslår ett barn att vi ska jobba vidare med "kärlek", vilket barnen i gruppen sedan röstade för. De följande månaderna fördjupade vi oss i kärlek utifrån Kusamas tavla – med olika frågeställningar kring vad vi trodde

att Kusama haft i åtanke när hon målat sin tavla, och vad kärlek var för oss.

Förskolan ska uppmuntra och stärka barnens medkänsla och inlevelse i andra människors situation. (Lpfö98 2016)

Att se konst är att se vad andra försöker berätta. Genom att barn och pedagoger tillsammans arbetar med konst övar vi vår blick och vår förmåga att tolka det vi ser. Mycket av det vi konsumerar i termer av bilder och media har ett kommersiellt anslag, medan konsten främst syftar till att väcka mer allmänna frågor. Den professionella konsten kan därför bidra med viktiga frågeställningar i en pedagogisk verksamhet som strävar efter att utveckla barns empati för andra människors situation. Genom att arbeta med pedagogisk dokumentation får vi möjlighet att följa läroprocessen över tid och reflektera över vårt lärande.

BAKGRUND

JAG ARBETAR PÅ den kommunala förskolan Kristallen i Nacka, med 45 barn i åldern fyra–fem år. Vår förskola ingår i enheten Condoren och det pedagogiska arbetet är inspirerat av Reggio Emilia-filosofin och bygger på ett projektinriktat arbetssätt med pedagogisk dokumentation som stöd (Reggio Emilia Institutet 2017).

I vår syn på kunskap är synen på meningsskapande och sammanhang centralt. I projekt, som utgår från barnens intresse under en längre tid, synliggörs dessa sammanhang. (Condorens förskolor 2016)

Med tid skapas nödvändiga förutsättningar för tanke och reflektion. För att kunna engagera barn i ett projekt över en längre tid är det särskilt betydelsefullt att barnen själva är aktiva i att formulera de frågor som ska besvaras. Vi som följts åt i denna fördjupning är femton barn i fyra- femårsåldern och två pedagoger, varav jag är den som lett arbetet. När jag fortsättningsvis skriver vi så syftar jag på mig och min kollega.

SYFTE

SYFTET MED DEN här artikeln är att beskriva ett konstprojekt på Condorens förskola i Nacka som pågick från hösten 2016 till våren 2018. Ett underliggande syfte är att åskådliggöra hur barn uppfattar och producerar konst. För konsten som praktik är ett självändamål i sig, och ska inte bara ses som ett verktyg för att nå andra kunskapsmål (Lind 2010).

I Barnkonventionen §31 uttrycks barnens rätt till att fritt delta i det kulturella och konstnärliga livet (Unicef 2016), och i läroplanen för förskolan lyfts vikten av estetiskt arbete fram.

Förskolan ska ge barnen stöd i att utveckla en positiv uppfattning om sig själva som lärande och skapande individer. De ska få hjälp att känna tilltro till sin egen förmåga att tänka själva, handla, röra sig och lära sig dvs. bilda sig utifrån olika aspekter såsom intellektuella, språkliga, etiska, praktiska, sinnliga och estetiska. (Lpfö98 2016)

FRÅGESTÄLLNINGAR

- ★ Hur kan konst användas i förskolan?
- ★ Vilka känslor uppstår i mötet mellan barn, konst och olika material i förskolan? Hur kan vi jobba konkret med dessa?
- ★ Vilka pedagogiska metoder kan användas i arbetet med konst i förskolan?

METOD

MÅLRELATIONELLT ARBETE

ETT FÖRUTSÄTTNINGSLÖST STUDIEBESÖK på Moderna Museet får av barnen energi att bli ett två år långt projekt bland barnen på vår avdelning. Strukturen för vårt projekt kan enligt Linds definition (2010) ses som målrelationellt, och skiljer sig från ett mer klassiskt målfokuserat arbete där pedagogen på förhand

har bestämt vilken kunskap barnen ska få ta del av och hur det kommer att gå till (Alnervik 2018). Lind beskriver en metod där det framför allt handlar om att synliggöra vad som kan hända i ett ”planlöst” performativt arbete och tänkande, viss om att vad som helst kan hända och bli till.

BARNEN SOM SUBJEKT INOM POST-KONSTRUKTIVISTISKT ARBETE

I DEN KONSTRUKTIVISTISKA teorin lyfts pedagogens roll som medkonstruktör av kunskap fram (Lind 2010). Genom dialoger, möten och relationer i verksamheten skapas enligt teorin ny kunskap. Post-konstruktivistisk teori belyser i sin tur relationen mellan miljö, människor och material – det som händer mellan barn och material har betydelse för barns intresse och engagemang. Ett projektinriktat arbete med ett post-konstruktivistiskt arbetssätt förutsätter att pedagogen tillsammans med barnen delar ett nyfiket förhållningssätt när de utforskar olika material och uttrycksätt (Lind 2010), och det är först när barnen ses som subjekt som kunskapssökandet blir ett utforskande i samspel mellan barn och pedagog (Jonstoj & Tolgraven 2001).

Reggio Emilia-filosofin (2017) betonar vikten av att upptäcka och utforska olika uttrycksätt och ”de hundra språken” används ofta som metafor för att beskriva att barn genom denna process skapar tilltro till sin egen förmåga. Genom att möta objektet på flera olika sätt ges dessutom möjlighet att utforska samma kunskap från olika perspektiv. Under fördjupningsarbetet med Kusamas konstverk *All About the Human Love* varierar vi ständigt materialet; vi målar, skulpterar, filmar, dramatiserar, sjunger sånger och läser skönlitteratur, och genom att göra parafrafer, det vill säga egna versioner, försöker vi tillsammans tolka konstnärens verk.

ATT LYSSNA OCH LEDA

SKOLINSPEKTIONEN BESKRIVER I sin rapport *Förskolans pedagogiska uppdrag – Om undervisning, lärande och förskollärares ansvar* (2016) undervisning som den pro-

cess där pedagog och barn, genom dialog möter ett ”objekt”. Objekt i detta sammanhang definieras som något som pedagog och barn delar och barnets läran-

de blir synligt när ”barnet i handling förmår använda sina resurser på ett nytt sätt eller i en annan situation”. Undervisning är målstyrda processer som riktar sig mot läroplanen, och i Skollagen (SFS 2010:800) definieras undervisning som ett tydligt syfte att utveckla och lära. Vi valde att närma oss Kusamas konst genom att låta barnen göra egna tolkningar, parafra- ser, av objektet. Inför varje moment förberedde vi en eller två frågor som fördjupade dialogen kring det vi

undersökte. Under arbetet lyssnade vi aktivt på vad barnen ställde för frågor och vad som intresserade dem, för att sedan vid nästa tillfälle följa upp och fördjupa. Skolinspektionen (ibid.) skriver i sin rapport att det är genom kommunikation och interaktion som pedagogen får syn på hur barnen konstruerar och uttrycker sin kunskap. Att leda ett målrelationellt arbete ställer krav på pedagogens förmåga att lyssna och lämna utrymme för barnens egna tankar.

ATT OBSERVERA OCH DOKUMENTERA

I LPFÖ98 (2016) står det att förskolans verksamhet ska följa barns förändrade kunnande inom olika målområden. Förskollärares ansvarar för att varje barns lärande systematiskt och kontinuerligt dokumenteras (ibid.). Att sammanställa och reflektera över vad vi lär oss har stor inverkan på barnets lärprocesser och förståelse för att de lär sig (Pihlgren 2018), och genom ett systematiskt kvalitetsarbete kan vi göra det synligt under projektet.

Pedagogisk dokumentation är ett centralt verktyg i lärandeprocesserna på vår förskola (Condores förskolor 2016). Genom pedagogisk dokumentation – observation, reflektion, dokumentation och analys – kan sammanhang synliggöras och i långa projekt som dessa blir det möjligt att göra fördjupningar utan att tappa den röda tråden. Under vårt projekt gjorde vi och barnen olika fördjupningar kring kärlek som känsla och begrepp, men återkom hela tiden till att försöka förstå vad det var Kusama försökte berätta genom sitt konstverk *All About the Human Love*.

Med dokumentationen som verktyg synliggörs lärprocessen. Reflektion kring sitt eget lärande är grundläggande för kunskapsbyggande, och efter varje moment har jag och min kollega reflekterat gemensamt med barnen för att synliggöra lärprocessen. Varje fördjupning har sedan sammanställts i ett dokumentationsunderlag där varje enskilt barns arbete och reflektion synliggjorts. Dokumentationen har sedan använts som ett material för gruppen att blicka tillbaka på processen och ett sätt att arbeta vidare med det vi sett, men också som ett reflektionsunderlag för mig och min kollega att analysera.

PROCESSEN

MUSEIBESÖKET

TOTALT FYRTIOTVÅ BARN i samma åldersgrupp, 4–5 år besökte konstutställningen på Moderna Museet under en period på två veckor. Barnen åkte i grupper om åtta-nio barn tillsammans med två pedagoger. Med sig hade vi kameror och anteckningsmaterial till barn och pedagoger. Till barnen ställdes frågorna:

- ★ Vad tänker du när du ser det här?
- ★ Vad tror du att det här är?

Vi uppnår olika lärande beroende på vilket tänkande vi bjuder in till, och det kognitiva lärandet ökar när vi ställer öppna mer komplexa frågor (Pihlgren 2018). Pihlgren (ibid.) poängterar vikten av att inte prata om sådant vi redan vet, utan att inventera vad vi vill veta. Innan vi åkte tillbaka till förskolan avslutade vi med att alla barn gjorde en illustration av något från utställningen som de tyckte var särskilt intressant.

UPPFÖLJNINGEN

VARJE FRÅGA OCH varje ny fundering har ett ursprung. Det här projektet startade med de frågor och tankar som uppstod i samband med besöket på Moderna museet. Vår strategi och vårt tillvägagångssätt för att driva projektet framåt var att hela tiden aktivt följa upp de frågor som barnen ställde eller gav uttryck för. Det ställde krav på förberedelse. Innan bar-

nen besökte utställningen så åkte jag själv dit för att få en överblick över utställningen – för att veta var vad vi skulle komma att se, men också för att veta var vi skulle kunna stanna upp eller sitta ner för att titta på de olika verken. Efter att vi besökt utställningen tittade vi på de bilder barnen tagit, på de frågor de ställt och de illustrationer de gjort.

FÖRDJUPNINGEN

TVÅ FÖRMIDDAGAR I veckan arbetade barnen med projektet. Vi pedagoger introducerade olika material och frågeställningar, antingen egna eller sådant som barnen tidigare frågat efter. Varje uppföljande moment förbereddes sedan med en introduktion och avslutades med en reflektion för att synliggöra lärprocessen för gruppen. Diskussionerna som följde gav oss hela tiden nya uppslag för att komma vidare i projektet,

och genom att kontinuerligt dokumentera arbetet kunde vi synliggöra lärprocessen. Enligt Skolinspektionen (2011) är det viktigt att barnens kunskaper inom ett målområde inventeras vid arbetets början för att pedagogerna sedan ska kunna identifiera vad barnen lärt sig.

Vi observerade och förde anteckningar över vad varje barn sa, och barnens arbete tittade vi på enskilt;

barn-pedagog, och tillsammans i hela gruppen. Vi gjorde vanligtvis observationer av den *andra ordningen* (Björndal 2002), dvs. att pedagogen samtidigt var den som ledde eller var delaktig i aktiviteten parallellt som den förde anteckningar eller fotograferade processen. Även om Björndal förordar observationer av den *första ordningen* för att höja kvalitén på dokumentatio-

nen – med en pedagog som enbart observerar och dokumenterar, så såg vi inte att vi hade de förutsättningarna i vår grupp bestående av två pedagoger och femton barn. Ofta behövdes en av oss för att enbart ge stöd; ett knä att sitta i, sällskap på toaletten eller bara vara där för de som behövde lite extra tid på sig det innan de satte igång med något nytt.

ATT INTRODUCERA

VI LÄT BARNEN introducera moment som de själva kom med förslag om för att visa att deras idéer var värdefulla och att de kunde inspirera varandra. För även om pedagogen har ett övergripande ansvar i att överblicka och hålla samman projektet så finns det ingen motsättning i att barnen kan introducera och driva olika frågeställningar.

Vi tittade närmre på tavlan *All About the Human Love* som barnen fotat på utställningen. Tavlan föreställer en mängd olika figurer och former, och några barn upptäckte ansikten med olika ansiktsuttryck. Vi frågade barnen vilka känslor dessa ansikten gav uttryck för och strax hade vi dokumenterat glad, ledsen och förvånad. När vi sedan ställde frågan varför dessa olika känslor fanns med i en tavla om kärlek så uteblev svaren. För vad vet barnen egentligen om Kusama och hennes tankar kring kärlek? Och vad är kärlek för dem? Barnen arbetade sedan i vår ateljé med att måla egna ansiktsuttryck som de därefter monterade på en gemensam bakgrund. När det var klart förde vi ett gemensamt samtal om vad de hade gjort.¹

L: Jag har målat mörkmörkblå för den är ledsen. För det rinner tårar. Och så har jag gjort en grön som är glad.

A: Jag har gjort en glad och en förvånad.

PEDAGOG: Vi har ju gjort en parafra av Kusamas tavla. Tycker ni att det blev likt hennes tavla?

K: Ja!

PEDAGOG: Var det något som ni tänkte på när ni gjorde det här?

S: Man måste vara pillig med händerna.

L: Det var svårt.

PEDAGOG: Hur blir man pillig?

A: Man övar.

Dialogen är ett utdrag från en reflektion under ett inledande moment. Barnen identifierade och beskrev olika känslor samt hur de illustrerade dem. De reflekterade också över likheten mellan konstnärens verk och sitt eget, och om skapandeprocessen. Man övar.

DIALOGISKA SAMTAL

PEDAGOG: Vi har läst om vad Kusama drömde om när hon var liten. Vad drömmer du om att göra när du blir stor?

E: När jag blir stor så vill jag att det blir som för Kusama. Där är jag och mitt hus (se bilaga 2).

¹ I kommande dialoger benämns barnen med första bokstaven i sitt namn.

Under tidsperioden för vårt projekt hade vår förskolenhet ett tema kring barns språkutveckling och berättande. Pedagogerna i enheten träffades återkommande och diskuterade Skolverkets texter i ämnet (2017). Jag och min kollega valde sedan ut litteratur som kunde bidra i vårt projekt och vår fördjupning kring kärlek. Vi tog med barnen till biblioteket och lånade boken *Grodan och kärleken* av Max Velthuijs (2003). Vi läste sedan återkommande boken under de månader som vi arbetade med fördjupningen kring kärlek. Vi köpte även in boken *Yayoi Kusama: From Here to Infinity!* (Suzuki 2017), en barnbok som berättar om Kusamas liv, och om hur hon som barn drömde om att bli konstnär.

Eftersom att sång var ett vanligt inslag i vår verksamhet så passade vi på att sjunga sånger som handlade om känslor. Vi gjorde en spellista med sånger

av bandet Orkesterpop vars många låtar handlar om konflikter mellan barn. En av favoriterna bland barnen i vår grupp var låten *Jag slog en kille idag*.

*Jag slog en kille idag
Han grät och fröken fråga vad hände
Jag sa att det inte var jag
men det var det han bara bestämde
Jag var ledsen och ville säga förlåt
men dom gick till köket och då var det svårt
Jag vet att man inte ska
men jag slog en kille idag (Orkesterpop 2017)*

Med stöd av materialet ”Samtala om text” (Skolverket 2018) förde vi sedan dialogiska samtal med barnen kring dessa böcker och sånger.

MENINGSSKAPANDE SAMMANHANG

VI BÖRjade DÄREFTER läsa boken om Grodan och kärleken (Velthuijs 2003) och den om Kusamas liv (Suzuki 2017). Vi hade tidigare sett att barnen ofta tvekade när vi ställde frågor kring situationer de inte var bekanta med. Vi frågade därför i stället barnen ifall de ville måla egna ansikten med ansiktsuttryck, och det vill de. Nu blev det lättare att berätta.

PEDAGOG: Vilken känsla har du gjort?

E: Ledsen och glad.

PEDAGOG: När känner du dig ledsen?

E: Känner mig ledsen när jag är själv.

PEDAGOG: Och när känner du dig glad?

E: Känner mig glad när jag ser min mamma.

Veckan därpå ville barnen göra samma uppgift igen, och nya ansiktsuttryck blandades med de gamla. Under påföljande moment målade de av varandra. Barnen satt mitt emot varandra och valde en min som kompis mitt emot målade av. Vi jämförde sedan minerna med ansiktena på bilderna. Rätt likt tyckte de flesta. Under reflektionen frågade vi igen vad barnen trodde att Kusama tänkt med sina ansikten, men fortfarande var det svårt för barnen att gissa sig till vad Kusama tänkt på när hon gjort tavlan.

KROPPENS SPRÅK

PARALLELLT MED ARBETET i vår ateljé jobbade vi med Stina Wirséns Känslkort som Wirsén gjort tillsammans med Brottsoffermyndigheten (2017). Kortet har illustrationer med en liten figur som uttrycker olika känslor, och tillsammans med barnen använde vi dem för att öva oss i att identifiera olika känslor.

Vi frågade ateljéristan på vår förskola om hon hade någon idé kring hur vi skulle gå vidare med dessa ansiktsuttryck, och med oss tillbaka fick vi frågan hur kroppen till ansiktena såg ut? Under nästa samling tog vi fram Känslkortet. Vi frågade barnen i gruppen ifall de själva hade upplevt eller kände igen

dessa känslor. Ett barn berättade att ”Händerna känns som stenar när jag är arg”. Vi såg också att de blev bekvämare med att beskriva olika känslor inför varandra, ”Jag känner mig otrygg när jag är hemma själv med min syster” berättade en femårig pojke som i övrigt gav sken av att vara väldigt tuff. Min kollega frågade barnen hur en arg, glad och förvånad kropp såg ut, och de svarade ivrigt. Några barn visade inför hela gruppen. Vi arbetade sedan i små grupper med att göra kroppsspråk som vi filmade med vår lärplatta. Till nästa tillfälle hade jag gjort kopior av tavlan och förstorat de olika ansikten som vi tidigare upptäckt. Vi började med att titta på filmerna med våra olika kroppsspråk från veckan innan, och jag berättade att vi under detta tillfälle ska göra en parafra. En egen version av Kusamas tavla (se bilaga 3), med kroppsspråk till tavlans ansikten. Därefter klippte barnen ut ansikten och målade egna kroppar till (se bilaga 4).

PEDAGOG: Vilket ansiktsuttryck valde du från Kusamas tavla?

DET MÅLRELATIONELLA LÄRANDET

ETT AV BARNEN i gruppen kom hem från en chartersemester och berättade under samlingen att hon gjort ansiktsmasker på hotellet. – Vi kanske ska göra ansiktsmasker, frågar jag. Vill ni göra det? Det ville de. Vi tittade igen på Känslkortet och jag och min kollega bad barnen välja en ett kort som inspiration till sin mask. När vi gjort maskerna fotade vi oss framför Kusamas tavla som lyste i bakgrunden på vår projektorduk (se bilaga 5). Nu blev barnen med sina masker ett av ansiktena i Kusamas tavla. Vid nästa tillfälle testade vi att göra kroppsspråk till maskerna och filmade med vår lärplatta. Vi tittade på filmerna tillsammans. Vi tittade sedan på filmerna igen och gjorde kollage med små kopior av maskerna som nu gått en vända genom kopieringsmaskinen och ritade kroppar till. Veckan efter gjorde vi ett liknande moment, men med annat material. Några barn använde masker som andra barn gjort. Vi reflekterade enskilt (pedagog – barn) och barnen beskrev hur känslorna visades i kroppsspråket (se bilaga 6 och 7).

L: Jag har gjort arg.

K: Han gjorde så här med armarna (visar).

M: Glad.

PEDAGOG: Hur syns det på kroppen?

M: Så (sträcker ut armarna). Man vill något snällt med armarna. Och så har jag gjort en skrikig. Han vill inte vara med mig. Han gör så här med händerna (knyter dem).

PEDAGOG: Vilket ansiktsuttryck valde du från Kusamas tavla?

M: Glad!

PEDAGOG: Hur syns det på kroppen?

M: (visar sina utsträckta armar).

PEDAGOG: Vad gör dig glad?

M: Sommaren och blommor.

Fast (2017) skriver att i barns tidiga skrivutveckling är symbolerna betydelsefulla. Här såg vi hur barnen på ett medvetet sätt illustrerade hur en glad respektive en skrikig person visade det med sina armar och händer.

M: Armarna blir starka, hårda.

M: Jag har gjort utanför.

L: Där kommer en tår fram.

K: (drar upp axlarna) Inte så starka.

E TESTAR. M VISAR IGEN.

L: Han (L:s arga) har vassa skor och knöggliga händer. Den är ledsen för hans teckning har blivit knögglad. Den är ledsen och har små händer. Händerna krymper när den är ledsen.

L: Arg. Med farliga färger. Armarna är rakt ut (A:s mask). Och armarna (på L:s mask) är så här för dom är ledsna.

PEDAGOG: Varför känner de så?

L: För den har slagit den. För dom bråkade om en leksak.

PEDAGOG: Blir de vänner sen?

L: Ja, för den ledsna sa till sin pappa.

PEDAGOG: Vilka känslor har du valt?

A: Arg.

PEDAGOG: Vilka färger har du valt?

A: Vitt, rött och grönt och blått.

PEDAGOG: Vilken form har du gjort med garnet?

A: Rak, rak, vågig och rak, och ett "S". Han blev arg för någon sa att han inte fick vara med och han sa STOPP.

Det som barnen skapat sattes sedan upp på dokumentationsytor på förskolan så att barnen kunde titta på det tillsammans med andra barn, och med sina vård-

nadshavare. Vi använde oss även av en projektor med duk som sitter fastmonterad inne på förskolan, där vi lät bilder från utställningen rulla under hela projekt-tiden. När vi arbetar Reggio Emilia-inspirerat med projekt så vet vi aldrig vad slutmålet är, eftersom att ett utforskande förhållningssätt förutsätter att vi lyssnar till barnen och följer de frågor som dyker upp under arbetets gång (Reggio Emilia Institutet 2017). Efter ett par veckors arbete med parafraaser av tavlan och dess ansikten kom ett av barnen i gruppen med ett förslag under en av våra samlingar – att vi skulle jobba vidare med kärlek.

K SOM I KÄRLEK

EFTER ATT HA utforskat känslorna i de olika ansiktsuttrycken så försökte vi tillsammans med barnen lista ut varför dessa fanns i en tavla som heter "alla människors kärlek". I boken om Grodan (Velthuijs 2003) följde vi Grodan som en dag vaknade upp med en konstig känsla i kroppen. Kanske hade han blivit sjuk? Efter att hans vän Haren hade läst i sin läkarbok så kommer de fram till att Grodans hjärtklappning berodde på att han var kär. Men nu möttes Grodan av nästa bekymmer – hur skulle han våga berätta för Ankan att han var kär i henne? Vi läste boken under flera veckor, och förde utifrån den samtal kring Kusamas konstverk.

PEDAGOG: Varför tror ni att Grodan lämnar brevet utanför dörren?

S: Att han var kär i någon som någon annan var kär i.

PEDAGOG: Vad skulle kunna hända då? Om någon annan är kär i Ankan?

S: Att han blev svartsjuk. Att han kände sig ut-
anför.

PEDAGOG: Han du känt dig svartsjuk?

S: Skakar på huvudet.

Pedagogen vänder sig mot Kusamas tavla *All About the Human Love* som sitter på väggen bakom oss där vi läser.

PEDAGOG: Titta här. På det här ansiktet, förvån-

nad. Hur tror ni att det kan hänga ihop med kärlek? För Kusama alltså.

C: Om man är kär i någon och så ser man den gå med någon. Då skulle man bli förvånad. Förvånad och arg på samma gång.

L: Det känns dåligt.

M: Han har inte mod, han är blyg.

PEDAGOG: Är det någon som har känt sig blyg?

S: En gång på min teater så var jag blyg när jag skulle göra en grej.

PEDAGOG: Vad var det du var blyg för?

S: Att jag skulle göra något dåligt.

C: ...att det skulle bli något fel. Om jag skulle göra något dåligt så skulle jag ta ett djupt andetag bara.

Först efter att vi läst boken flera gånger kunde vi se att barnen resonerade kring bokens innehåll.

Vi utforskade även känslan kärlek genom dans och arbete i vår ateljé. Under ett projekttillfälle tittade vi på dansnumret LOVE av Sharon Eyal (2017) och därefter gjorde barnen egna tolkningar som vi filmade med våra lärplattor. Att röra sig som kärlek var roligt, och nästa gång försökte vi dansa finsk tango till Eino Grööns Tango d'amore (2017). I ateljén arbetade vi parallellt med kollage av filttyg, och olika figurer tog form. Vi ställde barnen frågan: –Vad är kärlek för dig?

L: Det är min pappas mustasch. Han är så söt.

NÄR SKOLINSPEKTIONEN (2016) skriver om pedagogens roll i undervisningen betonar de arbetet med att expandera och vidga barnens perspektiv. Det sker genom att pedagogen bekräftar det som barnen säger, men också tillför ord och begrepp för att vidga barnens förståelse och kunskap. Under projektet fördjupade vi oss i känslan av kärlek, och vi sökte olika sätt för barnen att reflektera kring vad som var kärlek för dem. Arbetet gav en ingång i att beskriva andra känslor, både hur de känns inuti, men också hur de syns i våra ansikten som ansiktsuttryck, eller i hela vår kropp som kroppsspråk.

KULTURTEORI

Lind (2010) introducerar i sin doktorsavhandling begreppet *visuella kunskapsformer*. Lind uttrycker här behovet av en diskussion kring de metoder vi tillämpar inom pedagogiken för att göra en kunskapsform tillgänglig, och hur de inblandade ska förstå att det är en form av kunskap. Att arbeta med visuella kunskapsformer leder enligt Lind inte till givna mätbara mål, eller till data som vi enkelt kan överföra till andra situationer. Genom att utvidga kunskapsbegreppet menar hon i stället att vi kan ställa nya frågor om bildens funktion som "handling och händelse".

PEDAGOG: Vilken känsla har din ansiktsmask?

A: Förvånad. Munnen är som ett streck. Som ett träd utan grenar (se bilaga 7).

All kommunikation – inklusive den visuella, sker i en social och kulturell kontext och konstruktionen av den sker i dess sociala och kulturella praktik (Morley & Chen 1997). Det utvidgade kunskapsbegrepp som Lind (2010) efterfrågar beskriver det projekterande arbetssätt som vi tillämpat, och genom att arbeta i långa projekt ges förutsättningar att fördjupa sina kunskaper. Enligt Lind (ibid.) dominerar idag en praktik där pedagoger begränsar barnens möjlighet att tolka innebörden av subjektet när de arbetar med bild och konst. Det sker enligt henne genom att vi avkräver barnets eller elevens "inre" logik när vi förväntar oss att de ska följa lärarens koder och verkets yttre form. När vi arbetar pedagogiskt med betydelsebildning genom visuella uttryck blir det därför särskilt viktigt att pedagoger reflekterar över de förutsättningar barnen ges att själva tolka och bearbeta subjektet." Det vill säga det sätt på vilket barnet/eleven sätter samman det som presenteras och sätter *sig själv samman* med det som presenteras, till något slags meningsskapande." (2010 s.93) Utifrån de ansiktsuttryck som vi sett i tavlan skapar barnen egna ansikten, med uttryck som de själva valt. Dessa ansikten använde vi sedan vid ett flertal tillfällen under projektet. Vi arbetade med kroppsspråk till ansiktenas olika uttryck, både våra egna och andras, och vi filmade och tittade på dessa. Vi följde sedan upp med att göra kollage med kopior av dessa ansikten för att barnen själva skulle sätta dem i en ny egen kontext.

RESULTAT OCH DISKUSSION

DOKUMENTATIONENS ROLL

ERFARENHETEN HAR VARIT att perspektiven vidgats med tiden, och att olika barn föredrar att uttrycka sig på olika sätt. Genom att vi kontinuerligt arbetade med pedagogisk dokumentation under projektets gång kunde vi följa barnens lärprocess under en lång tidsperiod samtidigt som vi skapade nödvändiga förutsättningar för att dokumentera barnens individuella lärande. För att kunna följa upp barnens frågeställningar, och på så sätt låta dem leda arbetet framåt var dokumentationen ett ovärderligt redskap för att kunna minnas vem som sagt vad, och i vilket sammanhang. Den långa tiden i anspråk för projektet gjorde det möjligt att utforska samma kunskap på olika sätt, och för oss pedagoger att dokumentera densamma. Genom att dokumentera den processen når vi högre kvalitet i vår verksamhet. Ett av barnen i barngruppen sammanfattar det bra.

Det blir coolare och fnare när man sitter länge. Man kommer på en massa mer idéer när man sitter och funderar. (A, 5 år)

Precis som Pihlgren (2018) poängterade att det är viktigt för oss pedagoger att reflektera över vilket tänkande vi bjuder in till. Genom att arbeta långsiktigt skapades utrymme för nyfikenhet. Både bland barn och pedagoger. Vi fick möjlighet att utforska en

mängd olika spår som vi inte hade hunnit med ifall vi hade valt att gå vidare med något annat.

Dokumentationerna har varit ett sätt för barnen att få syn på sitt eget lärande. Genom att vi har haft möjlighet att sätta upp barnens olika alster i miljön där vi vistats har projektets olika moment bildat en mosaik av erfarenheter där vi tillsammans med barnen har varit mittpunkten. Vi har under projektets gång samlat färdigställda dokumentationer i vår projektpärm, och i den har barnen kunnat bläddra och läsa om de har velat. Genom dokumentationerna fick vi också en överblick över vilka metoder vi använt oss av, och vilka resultat de gett. Idén med ansiktsmaskerna kom helt och hållet från ett barn, och blev en omedelbar succé bland övriga kamrater. Dessa masker arbetade vi med under flera veckor, och vi fick en mängd olika uppslag på hur vi kunde använda dem. Med ansiktsmaskerna blev känslornas olika uttryck tydliga. Både som ansiktsuttryck och det kroppsspråk som hörde till dem. Genom att låna varandras masker kunde barnen sedan klä sig i ett annat barns känsla, och genom att göra kollage med kopior av varandras masker skapades nya berättelser kopplade till dessa känslouttryck. Fördjupningen kring kärlek förde oss in på ny litteratur och nya frågeställningar kring vad kärlek var för oss, men också för den japanska konstnären Yayoi Kusama.

DIALOG – ETT MENINGSUTBYTE

SKOLINSPEKTIONEN (2016) EFTERLYSER i sin rapport kring undervisning i förskolan dialogen som metod för att undervisa. De påpekar att samtal ofta blir replikskiften ett par gånger fram och tillbaka, och det är svårt att hitta en fungerande form för att dialog ska växa fram. Genom att studera Kusamas konstverk utforskade vi tillsammans vad som är kärlek för henne, men också för oss. Konsten blev ett sätt att blicka mot sig själv genom att se någon annan. Under fördjupningen dokumenterade vi hur barnen utvecklade sin förmåga att beskriva olika känslor utifrån ansiktsut-

tryck och kroppsspråk, både sina egna och andras. På frågan varför de trodde att Kusama målat glad, ledsen och förvånad i en tavla om kärlek kommer till en början väldigt få och trevande svar, men efter att vi läst boken om Grodan (Velthuijs 2003) och kärleken och arbetat med Känslkortet (Brottsövermyndigheten 2017) blev det lättare för barnen att presentera olika teorier. Barnens förmåga att genom samtal, lek och skapande beskriva olika känslor ökade, och vi såg att de tog intryck av varandra.

FRÅGESTÄLLNINGARNA

I ARTIKELNS INLEDNING ställde jag tre frågor.

- ★ Hur kan konst användas i förskolan?

Genom att göra parafrafer på konst får barn möjlighet att närma sig en annan människas berättande, och genom att öva lär vi oss att skärpa vår blick när vi uttrycker oss själva. Genom att arbeta med konst får vi också en ingång att ställa frågor om sådant vi inte redan vet.

- ★ Vilka känslor uppstår i mötet mellan barn, konst och olika material i förskolan? Hur kan vi jobba konkret med dessa?

Genom att närma sig en annan människas verklighet fick vi möjlighet att utveckla förståelse och empati. Både för likheter och olikheter. Känslorna som uppstod var delaktighet och sammanhang när vi tog del och delade med oss av våra tankar och upplevelser. Både till varandra och till konstnären. Genom att vi lärde oss mer om konstnären som person, och att vi hela tiden försökte sätta oss in i vad vi trodde att hon tänkte när hon gjorde sitt verk blev parafrafer långt mer än en avbildning av verkets yttre form. Med sina parafrafer vävde barnen sedan samman konstnärens berättelse och sina egna erfarenheter. De uttryckte att det är lite pilligt och svårt att skapa konst, men att det går med övning. Genom att arbeta med skapande

blev lärprocessen också synlig för barnen, vilket är viktigt för deras förståelse av att de lär sig genom att öva.

- ★ Vilka pedagogiska metoder kan användas i arbetet med konst i förskolan?

När vi varierade materialet framträdde likheterna. Kärlek kan vara ett förvånat ansikte i en tavla, en pappas mustasch eller en dans hand i hand. Parafrafer som metod är enkel att tillämpa och vi lyckades gång på gång med våra föresatser att tolka konstnärens verk. Barnen uttryckte själva att de skapade konst, och att de kände igen det som de gjort i konstnärens verk. Barnens skapande resulterade i en mängd material att reflektera kring – både enskilt och i grupp, vilket gav oss pedagoger möjlighet att över lång tid dokumentera varje barns individuella lärande och utveckling. Vi upplevde att samtal i enskildhet mellan barn och pedagog var att föredra framför frågor i helgrupp, och att arbete i mindre grupper underlättade för barnen. Samtal i helgrupp fungerade bäst när barnen var väl bekanta med arbetet och frågeställningarna, och där vi redan hade skapat egna och gemensamma referenspunkter.

UTMANINGAR OCH FRAMTIDA ARBETE

EN AV DE större utmaningarna under projektet var att inte rusa vidare. Det är mycket som fångar barns uppmärksamhet i deras vardag, men med korta nedslag blir det svårt att hinna dokumentera lärprocessen och att gå på djupet med deras frågor. Som barnen uttryckt det så måste man öva – särskilt om det är pil-

ligt och lite svårt, och det blir helt klart coolare och finare när man sitter länge. Det gäller även för oss pedagoger. Vi behöver därför utveckla vår praktik av att arbeta i långa projekt. Där blir det viktigt att skapa en god arbetsro och rutiner så att vi hinner lyssna även när vi tror att vi har bråttom.

EPILOG

PEDAGOG: Vad skulle du säga att du vet om Kusama?

B: Jag tycker om hennes teknik att måla. Så små detaljer men ändå många.

PEDAGOG: Är det något särskilt som du tycker om av henne?

B: Hon tycker att hon aldrig vill sluta måla. Hon gör så himla mycket. Det är därför jag vill måla och rita så mycket.

PEDAGOG: Vad tycker du att vi har pratat om i projektet?

B: Mycket om kärlek.

REFERENSLISTA

- ★ Alnervik, K. (2018). *Men så kan man ju också tänka!: Pedagogisk dokumentation som förändringsverktyg i förskolan*. Diss. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:659182/FULLTEXT01.pdf> (2018-03-13)
- ★ Björndal, C. (2002). *Det värderande ögat: observation, utvärdering och utveckling i undervisning och handledning*. Stockholm: Liber.
- ★ Brottsoffermyndigheten (2017). *Jag vill veta*. <https://www.jagvillveta.se/forskola/pedagogiska-ovningar/samling-och-lasstund/kroppssprak.htm> (2017-08-23)
- ★ Condorens förskolor Nacka (2016). *Pedagogik*. <https://www.nacka.se/valfard-skola/condorens-forskolor/om-condorens-forskolor/pedagogik/> (2016-08-23)
- ★ Eyal, S. (2017). *Love*. <https://www.youtube.com/watch?v=3d32Td8ndgc> (2017-11-07)
- ★ Fast, C. (2017). *Barns tidiga skrivande*. https://larportalen.skolverket.se/#/modul/5-las-skriv/Forskola/012_skapa-o-kommunicera/del_03/ (2017-09-10)
- ★ Gröön, E. (2017). *Tango d'amore*. <https://youtu.be/zZR67xmonRs> (2017-11-14)
- ★ Jonstoj, T. & Tolgraven, Å. (2001) *Hundra sätt att tänka: om Reggio Emilias pedagogiska filosofi*. Stockholm: Sveriges Utbildningsradio.
- ★ Lind, U. (2010). *Blickens ordning: Bildspråk och estetiska lärprocesser som kulturform och kunskapsform*. Diss. Stockholm: Stockholms Universitet.
- ★ Lpfö98 (2016). *Läroplanen för förskolan 98 rev. 2016*. Stockholm: Skolverket.
- ★ Orkesterpop. (2017). *Jag slog en kille idag – musiken från Bolibompas Mäta med skägg & Värsta bråket*. http://orkesterpop.se/oldsite/images/jagslogenkille_sanghafte.pdf (2017-10-06)
- ★ Moderna Museet Stockholm (2016). *I Oändligheten*. <https://www.modernamuseet.se/stockholm/sv/utställningar/yayoi-kusama/> (2016-06-12)
- ★ Morley, D & Chen, KH. (1997). *Stuart Hall: Critical Dialogues in Cultural Studies*. London: Routledge.
- ★ Pihlgren A. S. (2018). *Samtala om texter*. https://larportalen.skolverket.se/LarportalenAPI/api-v2/document/path/larportalen/material/inriktningar/5-las-skriv/Forskola/021-Lasa-o-beratta/del_02/Material/Flik/Del_02_MomentA/Artiklar/M21_fsk_02A_01_samtal.docx (2018-01-30)

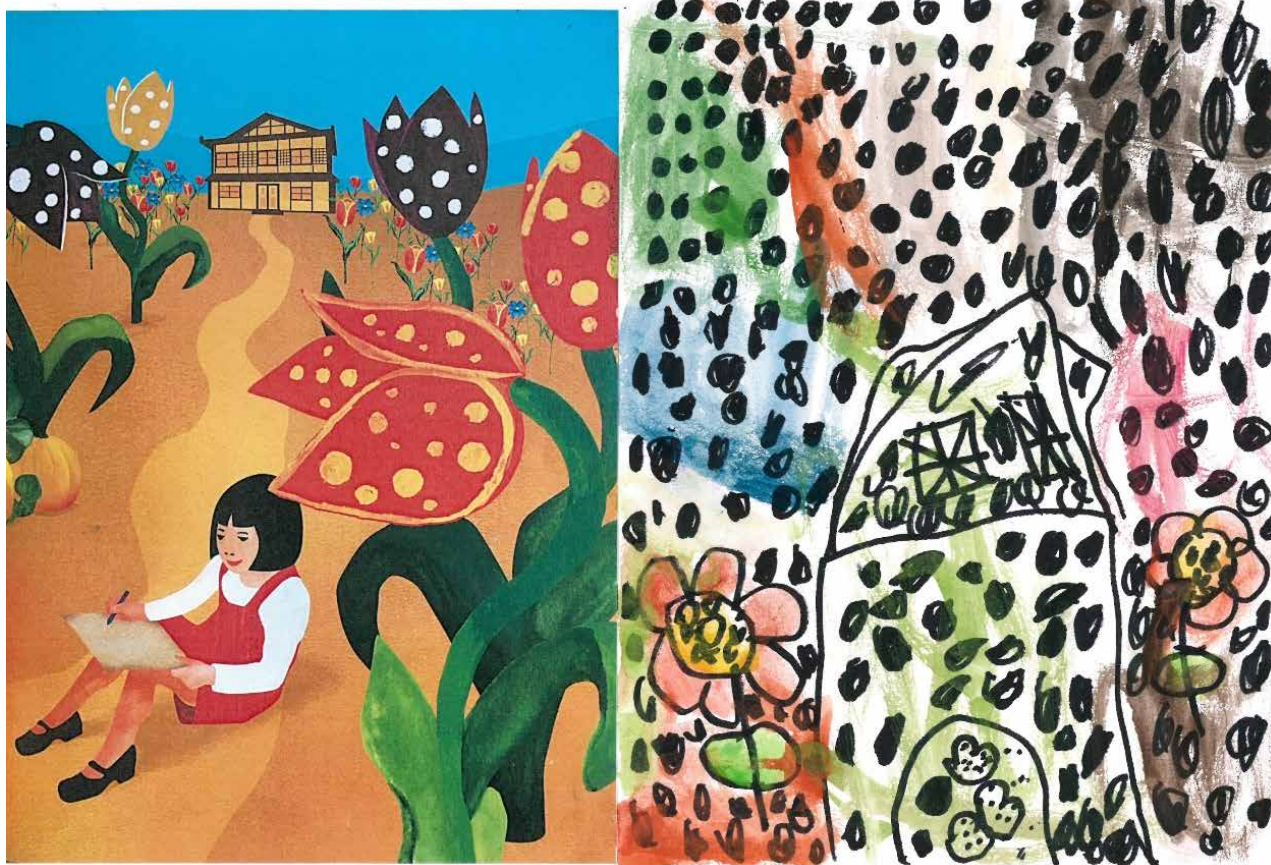
- ★ Reggio Emilia Institutet (2017). *Projekt och pedagogisk dokumentation*. <http://www.reggioemilia.se/pedagogiken/mer-om-reggio-emilias-pedagogiska-filosofi/projekt-och-pedagogisk-dokumentation/> (2017-09-19)
- ★ SFS 2010:800. *Skollag*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- ★ Skolinspektionens (2016). *Förskolans pedagogiska uppdrag* Rapport 2011:10. <https://www.skolinspektionen.se/globalassets/publikationssok/granskningsrapporter/kvalitetsgranskningar/2011/forskolan-1/slutrapport-forskolans-pedagogiska-uppdr-2011.pdf> (2016-11-06)
- ★ Skolverket (2018). *Samtal om text*. https://larportalen.skolverket.se/#/modul/5-las-skriv/Grundskola/000_Samtal-om-text (2018-01-30)
- ★ Suzuki, S. (2017). *Yayoi Kusama: From Here to Infinity!* New York: Museum of Modern Art.
- ★ UNICEF (2016). *Barnkonventionen §31*. <https://unicef.se/barnkonventionen/las-texten#hela-texten> (2016-08-14)
- ★ Velthuijs, M. (2003). *Grodan och kärleken*. Stockholm: Berghs förlag.

APPENDIX

BILAGA 1: ALL ABOUT THE HUMAN LOVE, YAYOI KUSAMA (2016)

BILAGA 2: DIALOGISKA SAMTAL. VAD DRÖMMER DU OM NÄR DU BLIR STOR?

**BILAGA 3: PARAFRAS ANSIKTSUTTRYCK OCH KROPPSSPRÅK
UTIFRÅN ALL ABOUT THE HUMAN LOVE.**

**BILAGA 4: PARAFRAS ANSIKTSUTTRYCK OCH KROPPSSPRÅK
UTIFRÅN ALL ABOUT THE HUMAN LOVE**

BILAGA 5: PARAFRAS ANSIKTSUTTRYCK UTIFRÅN ALL ABOUT THE HUMAN LOVE.

BILAGA 6: PARAFRAS KÄNSLOR UTIFRÅN ALL ABOUT THE HUMAN LOVE.

BILAGA 7: PARAFRAS KÄNSLOR, ALL ABOUT THE HUMAN LOVE.

SKOLPORTEN